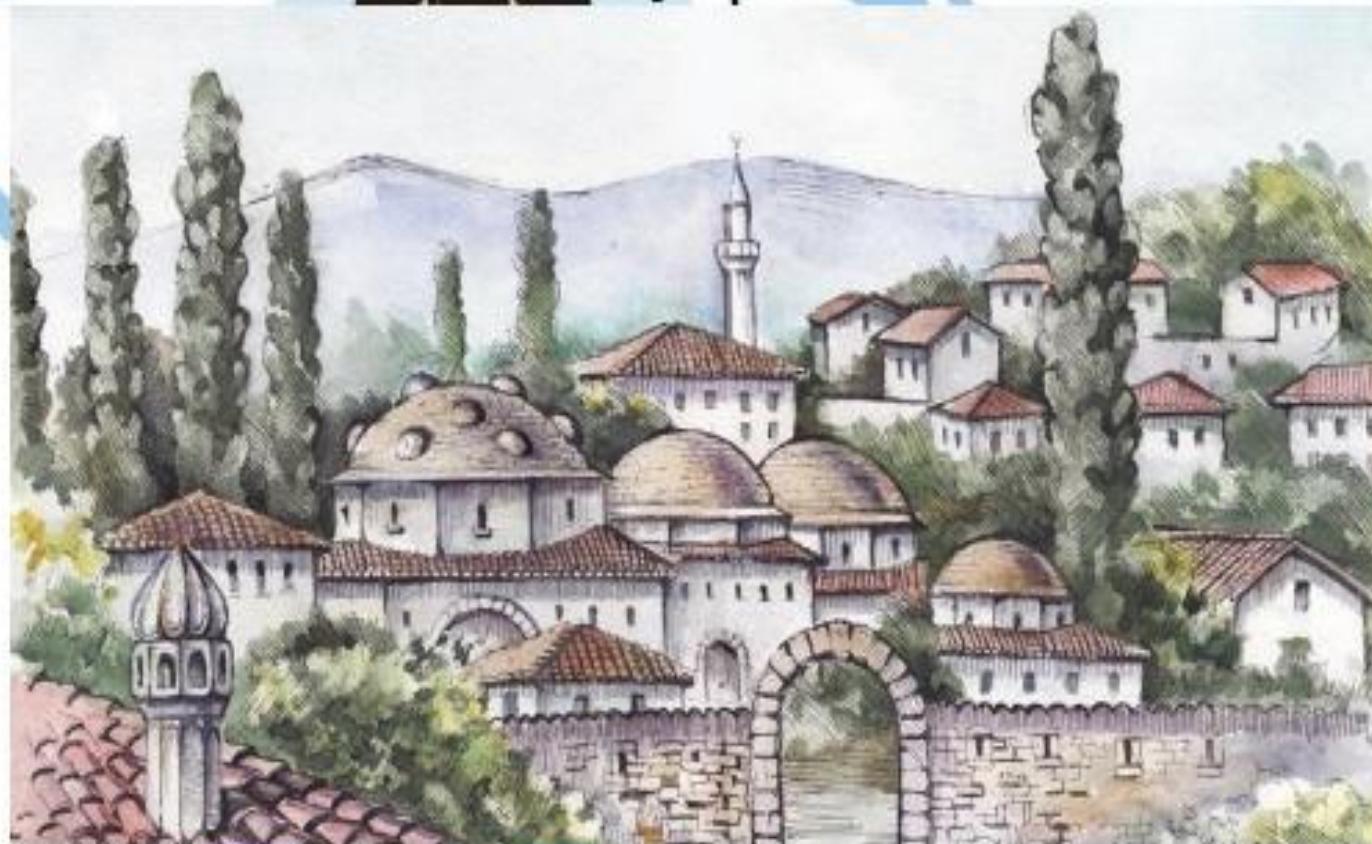

Джемиль Кендже

(1896-1945)

Къырымтатар шаири Джемиль Велиля огълу Кендже
1896 сенеси Къарасувбазар районныны Аблеш
коюнде фукъаре къорантада дюньягъа кельди. Яши
еткен соń, мектепке оқъумагъа къатнап башлады.

Окъугъан чагъында Джемиль Кендже эдебият дерслерини меракънен динълей ве огрене, оджасы да онынъ авеслигини корип, онъа ярдым эте. О, башлангъыч мектепни он дёрт яшында битире. Соңыра исе Копюрликой мектебине окъумагъа кире ве о, шу вакъыттан шиирчиклер уйдырып башлай. Окъугъан чагъында Джемиль Кендже эдебият дерслерини меракънен динълей ве огрене, оджасы да онынъ авеслигини корип, онъа ярдым эте. Бабасы – Велиля агъа, огълуны окъув ве бильгиге мерагъыны корыген сайын къувана ве онынъ медениетли, бильгили, окъумышлы, шахсий дюньябакъышлы бир инсан олгъаныны корымеге пек авес эте эди.

Шу вакъытта Къарасувбазарда Решид Медиев тешкиль эткен мектепнинъ намы этрафкъа джайрай ве Джемиль Кендже бу окъув юртуна окъумагъа кире. Бу мектепни битирген соңъ, 1913 сенеси о, Тавдайыр коюнде ерлешкен медресеге окъумагъа бара. Эки сене девамында анда окъуп, 1915 сенеси озъ тувгъан коюне къайтып, Джемиль Кендже анда оджалыкъ япып башлай. Арадан чокъ вакъыт кечмеден, окъув ве бильги чокърагъына къанып оламагъан оджа, 1917 сенеси Акъмесджиттеки кърымтатар гимназиясына окъумагъа кире. Лякин бу окъув юртунда онынъ окъувы чокъ девам этмей. О, кене де озюнинъ тувгъан коюне къайтып, анда оджалыкъ фаалиетини девам эте.

Джемиль Кендже Сарайлы Къыят коюнден Лейля ханым Сеит Умер кызы Хайт задеге эвленип, бир къач вакъыттан Тотайкой оджалар техникумына окъумагъа кире. Бу девирде Кърымда яшайыш пек агъыр олгъаны ве орталыкъта ачлыкъ укюм сюргени себебинден, Джемиль Кендже Лейля ханымнен берабер техникумны быракъып, койге къайталар. Этрафтаки вазиет тюзелип башлагъаныны корыген Джемиль Кендже, къадынынен берабер Акъмесджиттеки учь йыллыкъ оджалар институтына окъумагъа кирелер. Бутюн омюрини яш несильге багъышлагъан Джемиль Кендже башта башлангъыч ве орта мектеплерде дерс бере ве соңра окъув ишлери мудири оларакъ чалыша.

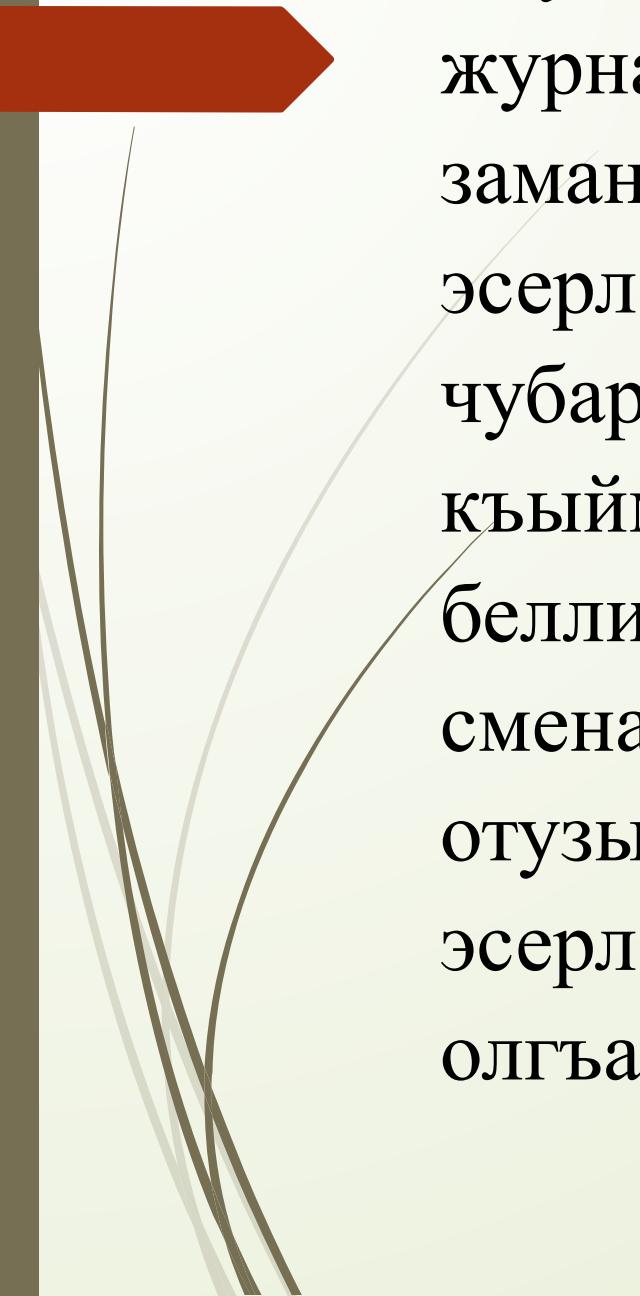

Къырымтатар халкъының башына тюшкен сюргюнлик фаджиасы Джемиль Кенджени халкъынен бераберликтө Озъбекстангъа кетире. Сюргюнликниң аизарына, фаджиалы куньлерине артықъ даянып оламагъан шайр, 1945 сенеси Озъбекстанда Ташкент вилятиниң Пскент шеэринде вефат эте. Баланың табиатыны, омюорини ве рухиет дюньясыны терен бильген ве анълагъан Джемиль Кендже эдебиятмызгъа аджайип, белли бала шайри оларакъ кирди.

Онынъ баларгъа багъышлап язгъан ширий джыйынтыкълары та 1927 сенеси нешир олунгъан эди. Акъмесджитте “ Бала шиирлери ” серлевасынен нешир олунгъан шиирлер джыйынтыгъында “Оджа аркъадашларгъа” деген кириш сёзүнде о: “Балалара айт эсерлерин азлыгъына коре, онларын ичтимай омюринден, яхут базы айванларын яшавларындан алынып язылан бу рисалечик буюк бир икътидар нетиджесинде дегиль, ялынъыз юкъарыда арз олунгъан бу буюк ихтияджын варлыгъыны дуюв нетиджесинде мейдангъа гельмиш”-деп язгъан эди. Эльбет, бу сыйджакъанлы ве мераметли ниетлер бильдирильген сёзлерде шаирниң халкънынъ келеджеги ичюн джан куйдирген бир инсан олгъаныны коремиз. Балаларнынъ парлакъ келеджеги огърунда джанаджыр оджа ве тербиеджи бир инсан олгъаныны дуямыз. Тувгъан миллетининъ вазиети дайма онынъ юрегини раатсызлап тургъаныны сеземиз.

Шаирниң Акъмесджитте нешир олунгъан
балалар ичюн язылгъан бу джыйынтыгъына:
“Турналар кочелер”, “Чочами торгъай”,
“Къаргъалар авлана”, “Гедже къушу”,
“Талашувның сонъы”, “Чанаман таялар”, “Не
ичюн шай ашыкъа”, “Дюльгер алетлери шай
айта” киби эсерлери кирсетиле.

Отузынджы йылларда шаир “Яш ленинджилер” журналында да бир сыра эсерлерини бастыра. О заманынъ сиясети ве девирниң талабынен язылгъан эсерлер шаирниң шириетини бираз чубарлаштыргъанына бакъмадан, бизим девирде де къймети эксильмеген эсерлеринен эдебият тарихына белли олды. Онынъ “Социалист чёллеринде”, “Экиндже смена”, “Соцярыш ишинде” серлевалы шиирлеринде отузынжды сенелерде девир талабы иле язылгъан эсерлерниң хусусиетleri сезилирли дереджеде олгъаныны сечмек мумкюн.

Сизге такъдим этеджек бала шиирлеринде шаир
торгъай, турналар, гедже къушу, къаргъалар киби
къуш ве айванларның адетлерини, арекетлерини,
учув тертиplerини, ашагъан ашларыны, инсангъа
япкъан файдасыны, сонъра иш алетлериниң
хусусиетлерини усталыкънен акс эте. Шаирниң
эсерлери окъунакълы, тили шималь шивесине якъын
олса да, балаларгъа анълайышлыдыр. Буларның
эписи исе Джемиль Кендже бала шиирлерини
усталыкънен язгъаныны тасдыкълай.

Джемиль Кендженинъ багъышлагъан ве дерт сатырдан ибарет олгъан шиирлери бар: «Балта», «Чокъучь», «Тырновуч» Истидатлы бала шаиримиз Джемиль Кендже халкъымызнынъ башина тюшкен фаджиаларгъа даянамай, бинь докъуз юзы къыркъ бешинджи сенеси Ташкент вилятини Пскент шииринде вефат этти. Дженктен соң онынъ шиирлери газета ве меджмуларда мектеп дерсликлеринде бастырылды.

Къырымда Джемиль Кендженинъ «Бала Шиирлери» джийинтыгъы гъайырдан мешир этильди

БАЛА ШИЙР- ЛЕРИ

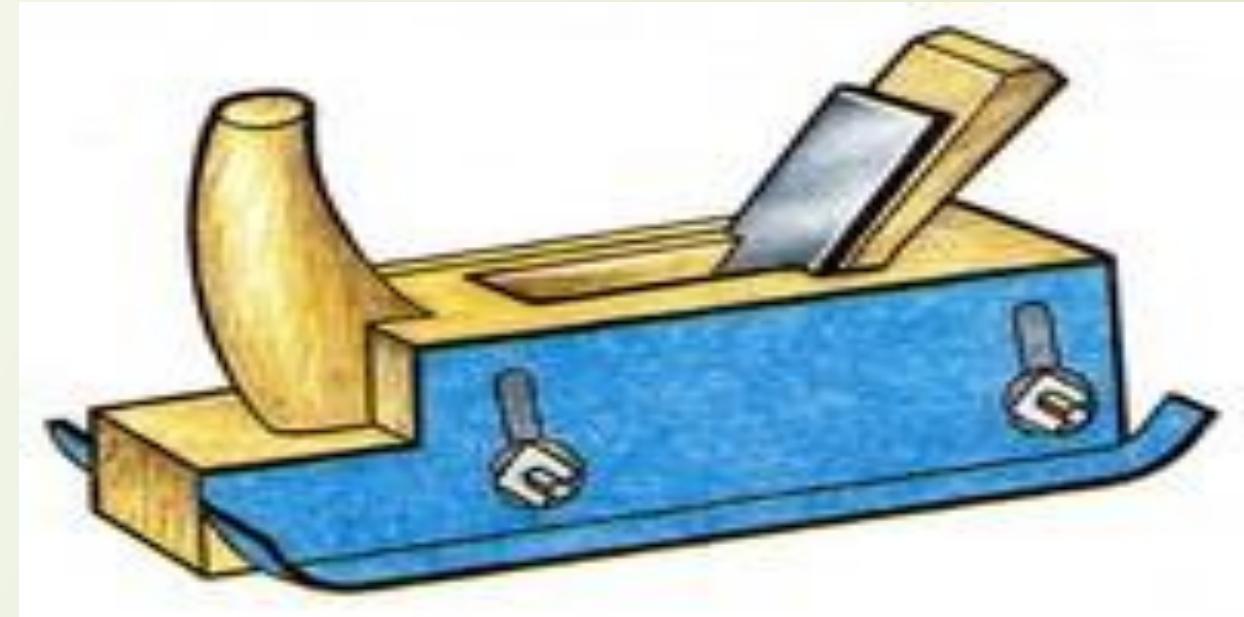
РОССИЙСКИЙ МУЗЫКАЛЬНЫЙ АЛЬБОМ

Джемиль
Кендже
и Китап

**«Дюльгер алетлери шай айталар» 4-5 яшинда олгъан балаларгъа, шиирлер
Эрендем (рубанок, струг)**

Манъа дерлер эренде,
Бир тишим бар теренде.
Душманларым тахтадыр,
Джандан достум балтадыр

Эгев (напильник)

Халкълар манъа эгев дерлер,
Меннен демир эгевлерлер.
Астым-устюм толу тиш,
Тишимдедир бутюн иш.

Чёкюч (молоток)

Меним адым къарт чёкюч,
Менсиз ишлер яман кучь.
Агъач, тахта мыхларым,
Гузель этип сыкъларым.

Бурав (буравчик)

Адымны бурав дерлер,
Меннен агъач тешерлер.
Тишим меним худжурдыр,
Айланчыкътыр, узундыр.

Балта (топор)

Балтадыр меним адым,
Агъачларны дөгътарым.
Пек къоркъарым демирден,
Тюшюрме ич элинъден.

Гедже къушу(Елькъанат)

Яз куньлери азбарда,
Кунь къавушкъан арада,
Пейда ола бир къушчыкъ,
Баштан аякъ комгечик.

Кокте учып ельдайын,
Ельпиреп кеткен сайын,
Сескенип,баллар джылай,
Къатындан отъ肯 сайын.

Къушкъа ошай, къанаты бар,
Къанатында тырнагъа бар,
Сычан десем, сычан дегиль,
Эки дане аягъы бар.

Танъ агъара башласа,
Козьлери сокъурлаша.
Тез-тез барып ахыргъа
Сачакъларгъа тырмаша.

Богъдай.тары ашамай,
Эт болмаса,яшамай.
Бутюн гедже озюне
Бош авадан ем арай.

Юзы бинълернен кобелек,
Чибин, чиркий... не керек,
Тутып ашай, къарамай,
Не къурт сайлай, не боджек.

Айтынъ,баллар,боджектен
Инсанларгъа не зарар?
Гедже учкъан бир къуштан
Аджеп,насыл файда бар?

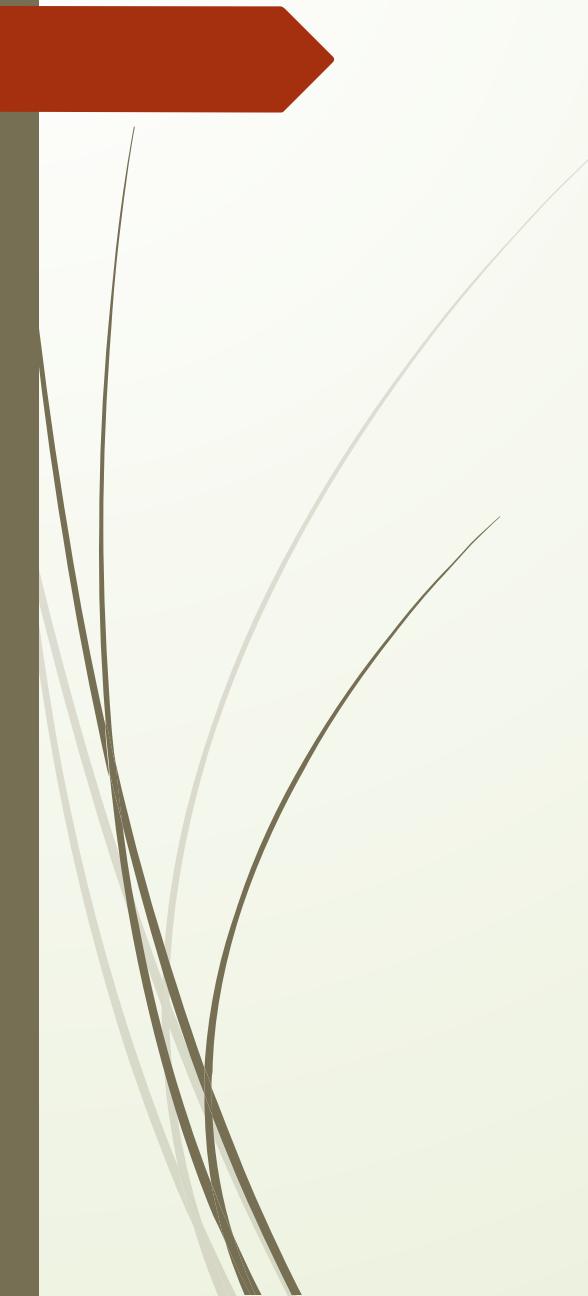
Чочамий торгъай / Парча/

Чочамий торгъай
тогъайнынъ четинде
юvasын ясагъан
богъдайнынъ ичинде.

Бакъынъыз, юvasы
не къадар гузель!
Дерсинъ ясагъан
пек чебер бир эль.

Тийменъиз, балалар!
Къушчыкълар яшасын,
бизлерге заарлы
къуртларны ашасын

Дикъкъатнен
бакъкъаныныз ичюн,
сагъолунъыз!